

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 5 Sayı/ISSUE 9 Yıl/YEAR: 2022

Alındı/RECEIVED: 12.11.2021 – Kabul/ACCEPTED: 24-03-22

Freudyen Kalıntıların Geri Dönüşü: Suat Derviş'in *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* Romanında Ödipal Çatışma ve Kıskançlık

The Return of Freudian Remnants: The Oedipal Conflict and Jealousy in Suat Derviş's Ne Bir Ses Ne Bir Nefes

Ahmet URUK¹

Abstract

Born in Istanbul at the beginning of the 20th century, Suat Derviş is known for her novels, articles, and translations, as well as her journalism. Having more than thirty serialized novels written by her, Derviş is also accredited as the first Turkish woman journalist whose articles were published abroad. Besides *Fosforlu Cevriye*, which was serialized in the years 1944-1945, *Kara Kitap*, published in 1921, is one of the rare works that can be considered as an example of the horror genre in Turkish literature. At the beginning of her literary life, she focused upon gloomy place descriptions, psychological analysis

Öz

20. yüzyılın başlarında İstanbul'da dünyaya gelen Suat Derviş, gazeteciliğinin yanı sıra yazdığı romanlar, makaleler ve çevirilerle de tanınmaktadır. Yazdığı tefrika romanlarının sayısının otuzdan fazla olduğu bilinen Derviş, yazıları yurt dışında yayımlanmış ilk Türk kadın gazeteci olarak da öne çıkmaktadır. 1944 ve 1945 yıllarında tefrika edilen *Fosforlu Cevriye* romanının yanı sıra, 1921 yılında yayımladığı *Kara Kitap* adlı romanı Türk edebiyatında korku türüne örnek verilebilecek nadir eserlerden biridir. Yazın hayatının ilk başlarında korku ve gotik öğeleri eserlerinde yansıtarak kasvetli mekân tasvirlerine,

¹ Ahmet Uruk, Arş. Gör, Gümüşhane Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı, ahmet.uruk@gumushane.edu.tr, Orcid: 0000-0002-8545-8920

of the characters, terror, and the uncanny concepts by reflecting the horror and gothic elements in her works. In the republic and modernization process, she reacted to the representation of reality by means of her novels containing surreal events, and highlighted the importance of the illogical and imaginary elements that were not mentioned much in Turkish literature. Likewise, her second novel named *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* (1923) describes the psychological tension between an elderly father and son who fall in love with the same woman. Depicting the jealousy and tension-filled father-son relationship between Osman and Kemal throughout the novel, Suat Derviş depicts the uncanny behavior of paranoid characters, who primarily oscillate between madness and sanity. The adoration and jealousy that Osman and Kemal feel towards Zeliha as father and son coincide with the psychoanalytic concept of Oedipus Complex, which was coined by Sigmund Freud towards the end of the nineteenth century. Therefore, this study aims to reveal that the conflict between a father and a son, who fall in love with the same woman, in *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* authored by Suat Derviş can be associated with the Oedipus complex and Othello syndrome, by making use of Freud's theories.

Keywords: Oedipus Complex, Suat Derviş, Ne Bir Ses Ne Bir Nefes, Novel, Turkish Literature

karakterlerin psikolojik irdelemelerine, gerilim ve tekinsizlik kavramlarına yoğunlaşmıştır. Cumhuriyet ve modernleşme sürecinde gerçekliğin temsiline gerçeküstü olaylar barındıran romanlarıyla tepki göstermiş, Türk edebiyatında çok değinilmemiş olan mantıkdışı ve hayali unsurları ön plana çıkarmıştır. Buna benzer olarak da ikinci romanı olan *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* (1923), aynı kadına âşık olan yaşlı bir baba ve oğlunun arasındaki psikolojik gerilimi anlatmaktadır. Roman boyunca Osman ve Kemal arasındaki kıskançlık ve gerilim dolu baba oğul ilişkisini betimleyen Suat Derviş, delilik ve mantık arasında gidip gelen paranoyak karakterlerin tekinsiz davranışlarını resmetmektedir. Osman ve Kemal'in baba oğul olarak Zeliha'ya karşı hissettikleri âşk ve kıskançlık, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Sigmund Freud tarafından ortaya atılan "Oidipus Kompleksi" adlı psikanalitik kavramla birebir denk düşmektedir. Bu nedenle bu çalışma, Suat Derviş tarafından kaleme alınan *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* adlı romanda, aynı kadına âşık olan baba ve oğul arasındaki çatışmanın, Oidipus kompleksi ve Othello sendromu ile bağdaştırılabileceğini, Freud'un teorilerinden yararlanarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Oidipus Kompleksi, Suat Derviş, Ne Bir Ses Ne Bir Nefes, Roman, Türk Edebiyatı

Giriş

Kral Oidipus'un babasını öldürüp annesiyle evlendiği Sofokles'in *Kral Oidipus* trajedisine dayanan Oidipus kompleksi, psikolojik bir terimdir. Oidipus'un babasını öldürmesiyle sonuçlanan bu yazgısı, Sigmund Freud tarafından tüm insanlığın ortak kaderi olarak yorumlanmıştır. İlk olarak *The*

Interpretation of Dreams (1899) (*Düşlerin Yorumu*) kitabında geliştirilen Oidipus kompleksi, çocuğun psikoseksüel gelişimi başlangıç alınarak annesine olan aşırı düşkünlüğüyle tanımlanır. Freud'a göre, çocuk fallik aşamada anneye karşı cinsel istek kurar ve buna bağlı olarak babaya karşı kişisel bir tikslenme hisseder, bu da baba ile oğul arasında bir çatışmaya neden olur. "Annesini arzulamaya başlayan ve bu arzunun önünde duran babasını bir rakip olarak gören çocuk, babasından yeniden nefret etmeye başlar; yani, Oidipus kompleksinin egemenliği altına girer. Annesini, cinsel ilişki lütfunu kendisine değil, babasına bahşetmiş olduğu için affetmez ve bunu bir sadakatsizlik olarak görür" (Freud, 1976, s. 2332). Annenin cinsel yönden müsait olmadığını ve baba tarafından ele geçirildiğini anlayan oğul, yavaş yavaş kıskançlık, haset gibi duyguları benimser ve babasıyla kendisini rekabet içinde bulur. Sigmund Freud, *The Interpretation of Dreams* (*Düşlerin Yorumu*) kitabında şöyle der: "Belki de hepimiz ilk cinsel dürtülerimizi annelerimize, ilk nefret ve şiddet dürtülerimizi babalarımıza yöneltmeye yazgılıydık; rüyalarımız bizi olduğumuz şeylere ikna eder. Babası Laius'u öldüren ve annesi Jocasta ile evlenen Kral Oidipus, bir arzunun yerine getirilmesinden başka bir şey değildir..." (1980, s. 110). Yukarıda belirtildiği gibi, çocuk hem duygusal hem de cinsel olarak anneye takıntılı hale gelir, bu da sembolik olarak Hamlet'in üvey babasından intikam almasına tekabül eder. Baba, oğlunun anneye sahip olmasına engel olan bir figür olduğundan, oğul bilinçsiz de olsa babasıyla sürekli çatışma halindedir. Robin Fox'un da dediği gibi, Freud'un ilkel sürü kuramının kalbinde kadına cinsel erişim sağlamak isteyen yaşlı ve genç erkekler arasındaki güç mücadelesi yatmaktadır (1980, s. 76). Kesin olarak söylemek gerekirse, Oidipus kompleksi nihayetinde ensest eğilimi ile ilişkilendirilebilir; ancak anneye yönelik cinsel bağımlılık sembolik düzen aracılığıyla bastırılmalıdır. Oğul, erkek egemen yasaya uygun olarak annesinden ayrılarak, toplumun ataerkil düzenine girmek zorundadır. Elizabeth Grosz'a göre, "çocuk ancak baba figürünün varlığıyla ve annenin kurban edilip yok olan bedenine referansla özne olur... Artık kanuna bağlı olan çocuğa bir isim ve konuşma yetkisi verilmiştir... Sembolik baba, ataerkil yasanın ve dilin geldiği yer olan baba otoritesinin (ideal) cisimleşmesidir" (1990, ss. 71-2). Bu nedenle babanın yasası, çocuğun temel içgüdülerinin düzende tutulduğu ve toplumsal normlara uygun olduğu bir temel olarak hizmet eder. Babanın, anne ile oğul arasındaki ensest ilişkiyi ortadan kaldıran, hadım edici bir otorite olduğu ileri sürülebilir. Buna göre baba, aile içi romantizmi yok eden, toplumu temsil eden baskıcı bir figür olarak ortaya çıkar.

Açıkça, Oidipus kompleksinin, anne figürünün, oğlunun ilk baştan çıkarıcısı fikriyle iç içe olduğu iddia edilebilir; ancak oğlunun tutumu suçluluk ve utançla karşılaşmalı ve buna göre baba ile oğul arasındaki rekabet bir şekilde gizlenmelidir. Rhona M. Fear, *The Oedipus Complex: Solutions or Resolutions? (Oidipus Kompleksi: Çözüm Yolları veya Önermeler)* adlı kitabında bunun, çocuğu karşılıklı çıkarlarla meşgul ederek ve erkeksi uğraşları çekici göstererek yapıldığını, böylece ilk tanımlayıcı nesnesi olan annesinin göreceli güvenliğinden ayrılma riskini almaya motive olup, babasıyla ikincil bir özdeşleşme sağladığını söyler (2015, ss. 17-8). Annesine duyduğu cinsel çekim ve kabul edilemez istekleri nedeniyle babasının gazabına ek olarak, babası tarafından hadım edilmekten korkan oğul, arzularını bastırmaya ve ödipal çatışmayı çözmeye başlar. İğdiş edilme kaygısı nedeniyle, cinsel istekleri ile babanın baskısı arasında kalan erkek çocuk, kendini babayla özdeşleştirir ve süperego tarafından bastırılır; ancak, özellikle bilinçsiz olarak babasıyla sürekli çatışma halindedir. Buna örnek olarak Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* romanı verilebilir; romanda, baba figürü olan Pavlovich

Karamazov'dan bütün oğulları nefret etmektedir. Benzer şekilde Freeman, "daha spesifik olarak, Oidipus kompleksi babanın temel rolünü, doğallaştırılmış anne-çocuk ikilisini bozmak ve çocuğu kültüre döndürmek olarak tanımlamaktadır" (2008, s. 119). Bu nedenle Oidipus kompleksi esas olarak Oidipus karakterine dayanan Yunan trajedisinin prototipiyle ilgilidir ve edebi temsilleri, çocuğun anne takıntısı ile baba ve oğul arasındaki rekabetçi ilişkiye odaklanır. Spiro'ya göre, "annenin özel sevgisine sahip olma arzusunun bir sonucu olarak, çocuk ayrıca babayı öldürme ve anneye olan ilişkisinde onun yerine geçme arzusunu geliştirir" (1982, s. 4). Shakespeare'in *Hamlet'i* ve D.H. Lawrence'ın *Sons and Lovers (Oğullar ve Sevgililer)* kitabı gibi pek çok edebî yapımda örneğine rastlanan Oidipus kompleksi, kaçınılmaz olarak baba ve oğul arasındaki nefrete yol açar. Yine Türk edebiyatında, Orhan Pamuk'un *Kırmızı Saçlı Kadın* romanı baba ve oğul çatışmasını resmetmektedir. Romanın başkarakteri Cem, kendi oğlu Enver tarafından öldürülmektedir. Kurgusal dünyada, oğul ve baba arasındaki sürekli mücadele veya baskıcı ilişkinin çözülmesi, genellikle baba katli ve oğul katli ile sonuçlanır ya da birbirlerine karşı olan nefret, kıskançlık ve düşmanlığı teşvik etmeye devam eder. Bu nedenle karakterler genellikle paranoyak duygu durumları ile özdeşleşir veya özne genellikle id ve süperego arasındaki çatışmayı yok etme alışkanlığı içindedir. Sigmund Freud, baba-oğul ilişkisine dayalı bu tür edebî metinlerin çözümlenmesinde Oidipus kompleksinin oynadığı rolü göz önünde bulundurarak, çekirdek ailedeki karmaşık cinsel ve duygusal gelişimin ardındaki teorik çerçevenin inşa edildiği bir zemin oluşturur.

***Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* Romanında Oidipus Kompleksi**

1923 yılında Suat Derviş tarafından yayımlanan *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes*, Bihter adındaki karısına aşkını yitirip boşanan yaşlı adam Osman ve Osman'ın aile dostunun kızı olarak tanıştığı Zeliha'nın hikâyesiyle başlar. Osman, karısından boşandıktan sonra, Zeliha'nın hangisi olduğu belirtilmeyen ebeveyninin cenazesinde Zeliha ile tanışır ve bir anda âşık olup onunla evlenir. Kendisinden çok daha genç olan Zeliha'ya kıyasla yaşlı bir adam olduğu düşünüldüğünde Osman, sürekli olarak Zeliha ile olan ilişkisini ve Zeliha'nın ona olan aşkını sorguladığını fark eder. Zeliha'nın onu sevip sevmediğinden emin olamayan Osman, Zeliha'nın aşkına hep şüphe duyar. Zeliha'nın kendisini her zaman mutsuz hissetmesi, Osman'ın şizofrenik bir ruh hâline girmesine neden olur. Bihter'den boşandığı için oğlundan mahrum kalan Osman, oğlu Kemal'e kavuşmanın özlemini çektiği halde, oğlunun onu rüyasında Zeliha ile aldattığını ve Kemal tarafından kendisinin öldürüldüğünü görür. Kemal'in Zeliha'ya olan aşkına ve Zeliha'nın kendisine olan sevgisine duyduğu güvensizlik sebebiyle zaman zaman nöbet geçirmeye başlayan Osman'ın durumu, Zeliha'yı endişelendirmeye ve korkutmaya başlar. Osman'ın meşin kaplı defterini okuduktan sonra Zeliha, kocasının kâbuslarının neyle ilgili olduğu gerçeğiyle yüzleşip Osman'ın kendisini Kemal'den ölesiye kıskandığını öğrenir. Zeliha, Kemal'in ona olan ilgisini farkedince paranoyaklaşır ve Osman'ı bu psikolojik buhrandan kurtarmak için çabalar.

Kemal'in kâbusları ve anılarının saklı olduğu defteri ile Osman ve Zeliha'nın huzurunun bozulmasına neden olan Kemal'in evdeki varlığı, son derece korkulu bir atmosferin ortaya çıkmasına sebep olur. Bu yüzden, hikâye, tekensiz duygular ve gerilimle doludur. Kemal ve Osman arasındaki sonsuz rekabet, hikâyenin ana unsuru olarak öne çıkmaktadır. Oğlunun, kendisinin katili ve karısına âşık olduğunu gördüğü kâbuslarının gerçekliğe yakın olmasıyla hüsrana uğrayan Osman, kendi

sezgilerine teslim olmaya ve karısının tek sahibi olmak için kendi oğluna karşı savaşmaya karar verir. *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* romanında Oidipus kompleksiyle açıkça ilişkili olan baba ve oğul arasındaki kıskançlık, çekirdek aile içindeki kaçınılmaz nefretin temeli olarak hizmet eder. Derviş'in, Osman'ın psikolojik çatışmasını ve onun iç savaşını konu edinen *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* adlı romanının, Sigmund Freud'un öne sürdüğü Oidipus kompleksinin ebedi rekabetin ana kaynağı olarak nasıl kullanıldığını gösterdiği söylenebilir. Bunun yanı sıra hem baba hem de oğlu tarafından aynı kadının sevilmesi nedeniyle bir babanın oğlunu katlederek ödipal çatışmanın nasıl tam tersi bir şekilde sonuçlandığını göstermektedir.

Çocuğun fallik döneminde geliştiğine inanılan Oidipus kompleksi, metaforik olarak Kemal ve Zeliha'nın ilk karşılaşmasıyla özdeşleştirilebilir. Jules Bemporad'a göre, bu fantezilerin, çocuğun karşı cinsten ebeveyne sahip olmaya yönelik erken dönem romantik veya erotik özlemlerini temsil ettiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle erkek çocuklar için anne sevgisi ve baba nefreti, kızlar içinse baba sevgisi ve anne nefreti, kabul etsek de etmesek de kaderimizin bir parçasını oluşturan evrensel olaylar olarak görülmektedir (1995, s. 494). Babasının sahibi olduğu evde yaşamaya başlayan Kemal, Oidipus kompleksinde sembolik olarak anne figürü temsil eden Zeliha'ya âşık olur. Zeliha Kemal'in biyolojik annesi olmasa da Kemal, annesi Zeliha ile özgürce hem cinsel hem de duygusal ilişki yaşayabilmek için babasına karşı nefret duyar ve onunla rekabet eder: "İlk evvel bu duygumu tanımamakta ne kadar inat ettim. Beni dinleyiniz Zeliha! Zaten sizi ilk gördüğüm gün bile, bana bir yabancı değildiniz. Gözlerinizi tanıyordum. Onların derin, hassas, çekingen ve çocuk nazarlarını tanıyordum. Sanki onların ateşiyle gönlüm ve gözlerim ezelden yanmıştı" (Derviş, 2020, s. 87). Kemal'in Zeliha'ya karşı hissettiği derin duygu, Oidipus kompleksinde de erkek çocuğun erken yaşlarda annesine karşı geliştirdiği sıkı bağın bir örneğidir. Kemal'in bu sözleri, Zeliha'ya tutkulu olduğunu ve bunu bastıramadığını gösterir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Kemal'in Zeliha'ya olan sevgisi, büyük oranda, arketipik bir şekilde ödipal çatışmadan kaynaklandığı söylenilebilir. Benzer olarak, Freud, *The Ego and the Id (Ego ve Id)* kitabında, "Çocuğun babasıyla olan ilişkisi ikirciklidir; sanki başlangıçtan beri var olan özdeşleşmenin doğasındaki müphemlik kendini bu şekilde belli etmektedir. Babasına karşı ikircikli bir tutumun yanı sıra çocuğun annesine karşı sevecen türden bir nesne ilişkisi kurması, bir oğlan çocuğundaki olumlu Oidipus Kompleksi'nin içeriğini oluşturur" (1989, s. 27) der. Bu da erkek çocuğun, ilk andan itibaren annesine karşı yakın bir eğilimle ilişkilendirildiğini ve babasını bir otorite gibi anne şefkatinin tek sahibi olarak görür: "Sizi onun zevcesi bilmek, sizi onun yanında görmek...Oh, işte, o dakikalarda babamın gözlerinde gördüğünü yazdığı kinin cehennemleri kanımı kaynatıyor. O zaman her şeyi kızıl görüyorum...O zaman ezeli bir kinin, Kabil'in gözünü kör eden o mes'um kıskançlıkla, kinin haşmetiyle kendimden geçiyorum" (Derviş, 2020, s. 93). Evdeki "öteki" olarak Zeliha ve Osman'ın birbirlerine olan sevgi dolu ilişkisine tanık olan ve annesinin babasına ait olduğunu bilen Kemal, babasına karşı kişisel bir nefret duymaya ve babasından intikam almaya yönelir. Sinan Kılıç'a göre, "Freud'un açıklamaya çalıştığı Oedipus kompleksi günah ve travma sorununa yol açması nedeniyle, bireylerin bilinçdışındaki libidonun açığa çıkmasında baskıcı bir yapının kurulmasına neden olur. Bu baskı çocuğun annesinden yoksun kalmasıyla oluşan arzusunun, bilinçdışına itilmesidir" (2013, s. 97). Oidipus kompleksine göre, erkek çocuk için, annenin sevgisini yalnızca kendisine ait hissetme arzusunun bastırılması gerçekten önemlidir, bundan dolayı toplum normları aracılığıyla babanın otoritesini kabul

etmesi gerekir. Tabu sayılan bir arzu olarak düşünüldüğünde, çocuğun annesine karşı hissettiği psikoseksüel dürtüsü, toplumdaki ataerkil düzenin dayattığı sembolik yasayla sürekli olarak çelişmektedir: “Hayatımın artık nazarımda ehemmiyeti yok. Artık Kemal'e katılım diye değil, rakibim diye bakıyorum. Ondan nefret ediyorum. O kadar ki, öyle dakikalarım var ki...(...)” (Derviş, 2020, s. 69). Kemal'in Zeliha'ya olan âşkı gizleyememesi ve ataerkil otoritenin normatif inşasıyla çelişen bir şekilde duygularını bastıramaması, Osman'ın oğluna karşı düşmanlık beslemesine neden olur. Bir baba figürü olarak Osman, Kemal'in Zeliha'ya olan âşkının peşinden gitmekte ısrar ettiğini anlayınca bir rakip haline gelir ve bilinçdışı ataerkil düzeni korumak için oğlunu etkisiz hale getirmeye çalışır.

Kemal'in evin huzurlu atmosferini bozan anne saplantısı ve röntgenciliği, Kemal daha onlarla yaşamaya başlamadan önce Osman'ın kâbuslarında kendini belli etmeye başlar, bu da hikâyenin ilk baştan beri, romandaki korkunç sonuçlara karşılık gelen bir ipucu verdiğini gösterir: “Önümde ağır ağır giden bir cenaze alayı vardı; mutantan, muhteşem bir cenaze alayı. Galiba ben de bu alayı takip ediyordum. Kalabalığın arasında o adam, o uyuyan adam, beni öldüren, o uzun boylu, çevik, esmer ve güzel adam da vardı” (Derviş, 2020, s. 51). Osman, kâbuslarından birinde, daha sonra kendi oğlu olduğu ortaya çıkacak olan genç ve yakışıklı bir çocuk tarafından öldürüldüğünü öngörür. Bu kâbus, karısının kendisini oğluya aldattığını ima etmekte ve kendisinin dolayısıyla yasak bir âşkın kurbanı olduğuna işaret etmektedir. Osman'ın bu rüyası, benliğindeki cânî ve saplantısal bilinçaltının kendi oğluna aktarılması olarak görülebilir. Çünkü bu aktarım sayesinde Osman, kendi vicdanını rahatlatmaya çalışmaktadır. Kehanet ve rüya kavramları açısından değerlendirilecek olursa, *Kral Oidipus* metninde de Oidipus, babasını öldüreceğini kendisine bahşedilen bir kehanet sayesinde öğrenir:

Annemle babama haber vermeden Delphoi'ye, tapmağa gittim. Tanrı, sorduğuma cevap vermek istemedi, beni geri çevirdi. Yalnız, oradan ayrılmadan önce, Phoibos, korkunç felâketlere uğrayacağımı; anamla evleneceğimi, ondan çocuklarım olacağını; bana hayat veren babamı öldüreceğimi söyledi. Bunun üzerine, başımı alıp Korinthos'tan çıkmaya, tanrının haber verdiği felâketlerden uzak kalacağımı sandığım bir yere gitmeye karar verdim. (Sofokles, 1992, s. 76)

Genellikle sanrılar görüp kendi kendine içsel bir çatışma yaşayan Osman, kendi oğlunun Zeliha'ya olan takıntısını gözlemleyerek, kâbusunda gördüğü şeyin doğru olduğuna inanmak zorunda kalır. Benzer olarak, Marty de, “babanın simgesel anlamda öldürülmesi öznelliğe ve genital (döllemsel) cinselliğe erişimin temeli” (2017, s. 151) olarak ortaya çıktığını savunmaktadır. Bir bakıma Osman'ın oğlu tarafından öldürüldüğü kâbuslarının, baba figürünün çocuk tarafından ortadan kaldırılmasının bir yansıması olduğu söylenebilir. Oğlunun varlığıyla, Zeliha'nın ve evin direği olarak otoritesinin sarsıldığını farkederek Osman, fiziksel görünüşü açısından da oğlundan daha yetersiz olduğunu hissederek bir rekabet ve yarışma haline sürüklenmektedir: “(...) Kıskanıyorum... Kıskanç olmakta haklıyım. Kemal'in gözlerinde her an o günahkâr ve şemsetli şuleyi görüyorum. Kemal, Zeliha'ya bakarken günahkâr âşkı saklamıyordu” (Derviş, 2020, s. 64). Metinden de anlaşılacağı gibi, Kemal'in Zeliha'ya olan âşkı günahkâr bir şey olarak sembolize edilir ve bu nedenle Osman, kendisinden daha genç ve daha çekici olduğu için Zeliha'nın Kemal'i Osman'a tercih edeceğinden korkarak oğlunu çok kıskanır. Çocuğun doğumuyla başlayan baba ve oğulun anneye sahip olma mücadelesi, Zeliha biyolojik

olarak Kemal'in annesi olmasa da *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes*'te ele alınan ödipal çatışmanın somut örneğidir. Kemal'in Zeliha ile ensest bir ilişki sürdürme isteğinde olduğu ve buna Osman'ın düşmanca ve acımasız bir tavırla karşılık verdiği iddia edilebilir.

Zeliha'nın kocasının yazdığı anıları okuması ve Kemal'in Osman'ın kâbusunda gördüğüne benzeyen bir hançeri babasına hediye etmesiyle evdeki histerik durum artar. Derviş'in kaleme aldığı hikâye, Freud'un öne sürdüklerinin ve Osman'ın kâbusunda yaşadıklarının aksine, bir babanın oğlunu öldürmesiyle yani ödipal çatışmanın yapışökümüyle sonuçlanmaktadır. Oidipus kompleksinde iddia edilen babanın sembolik olarak öldürülmesinin aksine Suat Derviş'in romanı, bir baba olarak Osman'ın, oğlunun arzuladığı ensest ilişkiyi engellemek için onu öldürmesini ele alır: "Ağır perde karanlıklar içinde yavaş yavaş açılıyor...Korkunç ve garip tebessümüyle yaklaşıyor. Yere elinden bir demir, bir şey düşüyor. Sonra omuzlarımı iki sıcak ve ıslak el tutuyor. Sıcak bir mai geceliğimin kollarını islatıyor. Kocam bana doğru eğiliyor. 'Artık hepsi bitti, beni seviyorsun,' diye mırıldanıyor" (Derviş, 2020, s. 105). Böylece Zeliha'ya olan aşklarından kaynaklanan Osman ile Kemal arasındaki anlaşmazlık, Osman'ın oğlunun er ya da geç onu öldüreceğine inanması nedeniyle acımasızca çözülür. Freud'un kendisinin de belirttiği gibi, "erken çocuklukta yapılan ilk özdeşleşmelerin etkileri genel ve kalıcı olacaktır. Bu bizi ego idealinin kökenine götürür; çünkü bunun arkasında bireyin ilk ve en önemli kimliği, kendi kişisel tarih öncesinde babasıyla özdeşleşmesi gizlidir" (1989, s. 26). Buna göre, biyolojik annesi Bihter ile yıllarca baba figüründen yoksun yaşayan Kemal'in, kendisini annesinden soyutlaması gerektiği savunan toplumun ataerkil düzenine uyum sağlayamadığı ileri sürülebilir. Kendisini, babasıyla özdeşleştiremeyen ve annesinden kopamayıp kendine özgü bir kimlik inşa edemeyen Kemal, biyolojik annesini kaybettikten sonra babasının yeni eşi olan Zeliha'ya takıntılı olmaya başlar. Bihter, Kemal'in biyolojik annesi olarak tasvir edilmesine rağmen, Bihter'in ölümünden sonra onun yerine Zeliha geçer. Bu nedenle Kemal'in anne saplantısının Zeliha'ya yönelmesi, Kemal ile Osman'ın sonsuz bir çatışma ve düşmanlık içinde olmalarına neden olur.

***Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* Romanında Kıskançlık ve anti-Ödipal Çözülme**

Kelime anlamı olarak birçok şekilde önümüze çıkan kıskançlık, dünya kurulduğundan beri sayısız soruna ve kargaşaya neden olmuştur. Michael J. Wreen, kıskançlığın öncelikli olarak kaybetme korkusundan ortaya çıktığını ve bunun özellikle başkasının sevgisini veya ilgisini üçüncü bir şahsa kaptırmayla özdeşleştiğini tartışmaktadır (1989, s. 635). Kıskançlık, bu nedenle güvensizlik, yoksun bırakılma ve kaybetme korkusuyla yakından ilişkilidir. Benzer bir şekilde, Ayala M. Pines da "kıskançlık, önemsenen bir ilişkinin yitirilmesine ya da bozulmasına yol açabilecek bir tehlikenin varlığına ilişkin bir algı sonucunda verilen karmaşık bir tepkidir" (1998, s. 2) der. Üstteki iki düşünceye de bakıldığında anlaşılmaktadır ki kıskançlık, her daim rakiplik duygusuyla ön plana çıkmaktadır. Bu yüzden, kıskançlığın var olduğu bir noktada hep bir rakip figürün olduğu söylenebilmektedir. Bunun ilk betimlemelerini, Habil ve Kabil örneğinde de görmek mümkündür. İnsanlık tarihinin ilk cinayeti olarak da bilinen, Kabil'in kıskançlığından kendi erkek kardeşi Habil'i öldürmesi birebir olarak örnek verilebilir. John Byron'a göre, Cain, kardeşçe sevginin antitezini sembolize eder. İlk katil olarak kötü bir şöhrete sahip olan Cain, kardeşinden nefret etmenin ne olduğunu ortaya koyarken, İsa'nın tam bir

zıttı olarak resmedilmektedir. Çünkü, Cain, başka birinin canını alırken, İsa başkaları için hayatını ortaya koymaktadır (2007, s. 526). Tanrı'nın Kabil'in adağı yerine Habil'inkini kabul etmesi üzerine dayanan bu kıskançlık, birçok edebi metnin ve teorik çalışmanın ana temalarından biri haline gelmiştir.

Bir başka örnek olarak, İngiliz edebiyatı'nın en önemli şairlerinden ve oyun yazarlarından biri olan Shakespeare'in *Othello* tragedyası, Othello adlı komutanın, eşi Desdemona'yı kıskanması üzerine kuruludur. Iago tarafından Desdemona'nın onu Cassio ile aldattığına inandırılan Othello, kıskançlığından kendi eşi olan Desdemona'yı öldürür. Romantik kıskançlığa örnek verilebilecek olan bu tutum, kıskançlık kavramının hep bir rakip dürtüsüyle hareket ettiğini göstermektedir. Othello'nun kıskançlığını alevlendiren, Desdemona'ya olan sevgisinden çok, ona ve Cassio'ya olan güvensizliği ve kendi patolojik duygu durumudur:

Ama kıskanç insanlar böyle söze kanmazlar.

Böyleleri bir nedene göre kıskanmazlar ki.

Kıskanç oldukları için kıskanırlar.

Bu kıskançlık denilen şey, kendi kendini peydahlayan,

Kendi kendini doğuran bir canavardır. (Shakespeare, 1994, s. 136)

Yukarıda da görüldüğü gibi, Emilia'nın Desdemona'ya söyledikleri, Othello gibi kıskançlık duygusuyla, cinayet gibi toplum normlarına aykırı tavırlar sergileyen bireyleri özetlemektedir. *Othello*, yalnızca kıskançlığı oyunun en merkezine konumlandıran bir tragedya olarak kalmamış, bunun yanı sıra patolojik kıskançlığa bilimsel adını veren bir yapıt olmuştur. Sanrılı bir psikotik rahatsızlık olarak da bilinen Othello sendromu, aslı olmayan ihanet ve kıskançlık gibi kavramlarla aynı doğrultuda ilerlemektedir. İlk olarak, yayımladıkları makalede Othello sendromu'ndan bahseden John Todd ve Kenneth Dewhurst, adını Othello karakterinden aldığı bu psikolojik rahatsızlığı şu şekilde açıklamaktadır: "Ana teması bir eşin sadakatsizliğine dair sanrısız bir inançtan meydana geldiği için, "Othello sendromu" olarak adlandırılabilir tehlikeli bir psikoz türü vardır" (1955, s. 367). Patolojik ve erotik kıskançlık olarak da bilinen bu sendrom, bireyin agresif ve tahammülsüz olmasına yol açarak, karakter üzerinde partnerin ihanetine ve aldatmasına yönelik hayali bir bakış açısı yaratmaktadır. Kingham ve Gordon' a göre, Othello sendromu, baskın temanın, somut kanıtlara dayanmayan cinsel partnerin sadakatsizliği ile ilgili endişe olduğu, aşırı veya kabul edilemez davranışlara sahip bir dizi irrasyonel düşünce ve duygudur. Sadakatsizlik ve kıskançlık sanrıları antik çağlardan beri bilirse de ancak modern zamanlarda popüler bir isim kazanmıştır (2004, s. 207). Bundan dolayıdır ki hastalıklı kıskançlık durumu, tehlikeli ve bir o kadar da mantıksız bir psikopatolojik durumdur. Çünkü birey mantık çerçevesinde hareket etmediği gibi, partnerin her tavrını yanlış yorumlamaya yatkındır. Bu da *Othello* tragedyasında olduğu gibi şiddet ve cinayet eğilimleriyle sonuçlanabilir.

Daha çok düşük benlik algısı veya aşağılık kompleksi gibi özelliklerden kaynaklanan bu sendromu, Suat Derviş'in romanındaki Osman karakterine uygulayabilmek bir hayli mümkündür. Seval Şahin ve Tolga Karahan, "kendini yaşlanmış ve çirkin bulan Osman'ın oğlu ve genç karısı arasında bir ilişki olabileceğine dair sanrıları giderek tehlikeli bir durum alır ve Zeliha'yı korkutmaya başlar. Eşine

duyduğu sevgiden emin olan adam, onun tarafından yeterince sevilmediğini düşünmektedir” (2021, s. 649) der. Osman Bey'in tekinsiz kıskançlığı ve gerilimli rüyaları onu delilik ve mantık arasındaki sınırın tam ortasına yerleştirmektedir. Zeliha'ya delice bir âşkla bağlı olan Osman'ın Zeliha ile sürdürdüğü agorafobik yaşantısı, “öteki” konumunda olan oğlu Kemal ile bozulmaktadır. Zeliha ile olan evliliği güvenli bir uzantıda sürerken, Kemal'in varlığı ile Zeliha ve Osman arasındaki ilişki akışkan bir düzleme oturur. Artık Zeliha'nın Osman'a karşı duyduğu saygı ve çok da erotik olmayan sevgisi, Osman tarafından hep irdelenmeye başlar. Bilcan Tunçtan da benzer olarak şunları dile getirmektedir:

Eserde, baba ve oğlun çatışması Zeliha kaynaklıdır. Osman ve Kemal aynı kadına tutkun iki rakip konumundadırlar. Osman, Zeliha ile evliliklerinde Kemal'i tehdit olarak görmektedir. Baba ve oğul arasında Zeliha'ya ulaşma mücadelesi görülür. Arzu ettikleri Zeliha'ya ulaşmak için birbirlerine engel konumundadırlar. Osman, rüyalarında Zeliha ile Kemal'in âşk yaşadığını ve Kemal'in onu bir hançerle öldürdüğünü görür. Bu ve buna benzer birçok rüyayı geçmişte gören Osman, bu rüyaların gelecekte olacakların bir işareti olduğunu düşünür. (2018, s. 92)

Osman'ın yaşlı olması, buna karşılık Kemal'in genç ve yakışıklı olması, metnin ana zıtlıklarından biridir. Bu fiziksel zıtlık, güzel bir kadın olan Zeliha için ortaya dökülecek olan yarışın ve psikolojik gerilimin habercisidir. Osman'ın Zeliha karşısındaki aşağılık kompleksi, onun Othello sendromu olarak adlandırılabilir olan kıskançlık krizlerini tetiklediği görülür: “Korkuyorum Zeliha,” diye tekrar ediyor, “korkuyorum, seni kaybetmekten, âşkını kaybetmekten, hayatımı, saadetimi kaybetmekten korkuyorum” (Derviş, 2020, s. 86). Osman'ın her zaman Zeliha'yı kaybedeceğine ilişkin korkuları, metnin en belirgin özelliklerinden biridir. Bu korkular zaman zaman şizofrenik ve sanrısız nöbetlerle desteklenip, Osman'ın içsel buhranına bir örnek oluşturur. Osman'ın kırılmalı benliği ve öz saygısı, Zeliha'nın tutkusuz olan âşkından ve oğlu Kemal'in tekinsiz varlığından kaynaklandığı söylenebilir. Bu da Kemal ve Osman arasında hem psikolojik hem de fiziksel bir çatışma yaratmaktadır:

“Bu uyuyan adamın odasına giren yabancı ne istiyor?”

Nereden geldiğini bilmediğim bir ses, boğuk bir ses bana cevap veriyordu.

“Onu öldürmek istiyor.”

“Neden mi?”

“Çünkü ikisi de aynı kadını seviyorlar.”

Birden karanlıkların içinde bir hançerin parladığını gördüm. Siyahlı adam eğiliyor ve hançerin ucunu uyuyan adamın boğazına bastırıyordu... (Derviş, 2020, s. 49)

Zeliha'nın Osman'ın meşin kaplı defterindeki anılarını okumasıyla, epifanik bir an yaşamaktadır. Osman, daha Kemal ile tanışmadan bile onu rüyalarında görmüş ve düşmanı olarak tasvir etmiştir. Buna ek olarak, Osman'ın defterinde bahsettiği hançer, romanın sonlarına doğru işlenecek olan cinayetin bir önemesi olarak kullanılmaktadır. Suat Derviş'in bu romanı, Shakespeare'in *Hamlet*'i veya *Antigone* ve *Kral Oidipus* gibi diğer antik Yunan tragediyaları ile aynı noktada kesiştiği için aile trajedisi olarak tanımlanabilir. Çünkü bir çekirdek aile yapısını oluşturan Kemal, Osman ve Zeliha, sonu oğul katli ile biten bu hazin trajedinin ana kahramanlarıdır.

Rüyasının tam aksine, Osman'ın kendi oğlunu öldürmesi ise Freud'un ortaya koyduğu yansıtma (projection) kavramı ile ilişkilendirilebilir. Bir savunma mekanizması olarak değerlendirilen yansıtma, bireyin kendisinde kabul edemediği davranışları veya anomali düşünceleri başka bir bireyin benliğine aktarmasıdır. Benzer bir şekilde, Sandler ve Perlow'a göre, tüm yansıtma çeşitlerinin, zihinsel içeriğin bir benlik temsilinden dışsal bir nesne temsiline, yani dünyanın "ben-olmayan" bir yönünün temsiline kaydırılmasını içerdiği görülmektedir (1988, s. 4). Buna istinaden Osman'ın rüyasında Kemal tarafından öldürüldüğünü görmesi, Osman'ın bilinçaltının bir yansıtması olarak yorumlamak mümkündür. Kendisinin agresif ve kıskanç yönlerini görmektense, Osman hep Kemal'i suçlayıp, onun Zeliha'nın peşinde olduğunu savunur. Osman'ın paranoyak hali, Kemal'den ve onun Zeliha'ya olan takıntısından meydana gelmektedir: "Osman'ın bakışında bir hastalık, bir korku, bir dehşet... Oh Allah'ım, bir... Bir cinnet var. Gayriihtiyari müthiş bir feryat kopararak zahmetle ellerimi omuzlarına atıyorum" (Derviş, 2020, s. 36). Buna rağmen, Osman delilik boyutundaki kıskançlığını perdelemek için kendi günlüğünde güvenilir anlatıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerikan Edebiyatındaki en önemli temsilcilerinden biri olan Edgar Allan Poe gibi, Derviş de Osman karakteri üzerinden güvenilir anlatıcı tekniğini kullanmaktadır. Genel olarak Poe'nun anlatıcıları deli karakterlerdir; fakat bu birinci şahıs anlatıcılar çoğunlukla kendileriyle çelişerek çok akıllı olduklarını belirtirler. Burada amaç, okuyucuyu kandırmak veya olay örgüsünü kendi çıkarlarına uygun olarak anlatmaktır. *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* romanında da Osman aynı şekilde kıskançlıktan doğan psikolojik bunalımını ve akli sapmasını reddetme eğilimindedir: "Artık benim için hayatın, ölümün, dünyanın, kâinatın esrarı yok! Artık ben biliyorum. İsterlerse çılgın diye iddia etsinler. Hayır, ben deli değilim. Ben beşeriyetin bütün gafletinden sıyrılmış, harikulade, mükemmel, tamam bir insanım!" (Derviş, 2020, s. 56). Son derece psikopatik düşüncelere ve kuruntulu kişiliğe sahip olmasına rağmen, Osman, bunun tam tersini iddia etmektedir; çünkü okuyucuyu kandırmaya ve hakikati bildiğini ispatlamaya çalışmaktadır. Güvenilmez bir bakış açısına sahip olan Osman, şüpheli ve kıskanç karakterini gölgelemek için adeta bir maske takmaktadır.

Osman'ın patolojik kıskançlığı, Oidipus kompleksinin yapı sökümünde önemli bir rol oynar. Evin tek erkeği olmak isteyen Osman, agresif ve sanrılı bir tutum takınarak Zeliha üzerinde otorite kurmaya çalışır: "Hükmetmek arzusu talileri, kaderleri, kâinatı değiştirir. Anlıyor musun küçük kadın? Sen beni seviyorsun, sade beni seveceksin, yalnız beni, anlıyor musun? Oh, hayır, anlamazsın. Fakat sonra anlayacaksın. O gün sana bunu bilfiil gösterdiğim zaman anlayacaksın!" (Derviş, 2020, s. 98). Osman'ın kendi oğlunu öldürecek olmasına gönderme yapan bu sözler, ödipal çözülmenin gerçekleşmesini sağlayan evlat katlinin habercisidir. Othello sendromunda olduğu gibi baskıcı ve paranoyak bir tavır sergileyen Osman, kendi özgüven eksikliğinden kaynaklı olarak takıntılı ve cani bir kimlik geliştirmektedir. Derviş bir anlamda karakterlerin psikolojik tahlillerini gözler önüne sererek hem Oidipus kompleksine dayanan hem de Othello sendromundan esinlenen kıskançlık temasını romanın merkezine alır, ki bu kıskançlık, Osman ve Kemal arasındaki baba-oğul çatışmasının çıkış noktasıdır. Psikoseksüel gelişim döneminde erkek çocuğun anneye karşı oluşturduğu sıkı bağ ve obsesif takıntı, Kemal'in Zeliha'ya karşı hissettiği cinsel dürtünün bir yansımasıdır. Fakat roman, Osman'ın baba figürü olarak ortadan kaldırılmasıyla bitmemektedir. Bunun aksine Osman Zeliha'ya olan aşkından ve kıskançlığından kendi oğlunu katletmektedir. Şöyle ki Kemal'in kendi babası tarafından

öldürülmesi hem Oidipus kompleksinin alaşağı edilmesine hem de Osman'ın patolojik kıskançlığına işaret etmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, Suat Derviş'in ikinci romanı *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes*, Osman adındaki yaşlı bir adam ile Zeliha adındaki genç bir hanım arasındaki karmaşık âşk ilişkisinin, Osman'ın oğlu Kemal tarafından daha da çözümlenemez hale getirildiğini anlatan bir eser olarak yorumlanabilir. Freud'un çocuklukta anneye yönelik cinsel bir çekim olarak tanımladığı Oidipus kompleksi kavramına benzer bir şekilde roman, son derece düşmanca bir kıskançlıktan oluşan bir baba-oğul ilişkisini merkeze alır. Bu noktada Othello sendromu yaşadığı söylenebilecek olan Osman'ın sanrısız ve paranoyak davranışları, baba ve oğlunun arasında düşmanca bir rekabet yaratmaktadır. Derviş, erkek çocuğun, anneye karşı hissettiği arzu ve anneyi sahiplenmek için baba ile yaşadığı psikolojik çatışma üzerine yoğunlaşmaktadır. Kemal'in, üvey annesi olmasına rağmen Zeliha'ya karşı hissettiği dürtünün metaforik olarak Oidipus kompleksine örnek olabileceği söylenebilmektedir. Genç ve güzel bir kadın olan Zeliha ile yaptığı evlilik nedeniyle son derece paranoyak bir adam olan ihtiyar Osman, oğlu Kemal'in de onlarla aynı çatı altında yaşamaya başlamasıyla daha da endişelenir ve çıldırır. Romanın başlangıcında, kâbuslarında kendi oğlu olduğu esmer ve yakışıklı bir çocuk tarafından hançerlendiğini gören Osman, Zeliha için savaşmaya ve onu içine alan dehşeti bitirmeye karardır. Dolayısıyla roman, bariz bir şekilde, Freud'un ödipal çatışma açısından tanımladığı gibi baba ve oğul arasında meydana gelen muhasım bir rekabetin yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes*, *Kral Oidipus* ve *Hamlet* gibi Oidipus kompleksini baba karakterinin oğul tarafından öldürülmesiyle sonuçlandırılan birçok edebi metnin aksine, Osman'ın Zeliha'ya olan karşılıksız sevgisi ve ölümcül kıskançlığının doğrultusunda kendi oğlunu katletmesini konu alır. Bu nedenle Suat Derviş'in *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* romanı Othello sendromu ve anti-Ödipus gibi psikolojik kavramların varlığına da işaret etmektedir.

Kaynakça

- Bemporad, J. (1995). Oedipus Rex and Oedipus Complex. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, 23(3), ss. 493-500.
- Byron, J. (2007). Slaughter, Fratricide and Sacrilege: Cain and Abel Traditions in 1 John 3. *Biblica*, 88(4), ss. 526-535.
- Derviş, S. (2020). *Kara Kitap*. İstanbul: İthaki.
- Fear, R. (2015). *The Oedipus Complex: Solutions or Resolutions?*. London: Karnac Books.
- Fox, R. (1980). *The Red Lamp of Incest*. New York: E. P. Dutton.
- Freeman, T. (2008). Psychoanalytic Concepts of Fatherhood: Patriarchal Paradoxes and the Presence of an Absent Authority. *Studies in Gender and Sexuality*, 9(2), ss. 113-139.
- Freud, S. (1976). *The Complete Psychological Works of Sigmund Freud*. New York: W. W. Norton & Company.
- Freud, S. (1989). *The Ego and the Id*. New York: W. W. Norton & Company.
- Freud, S. (1980). *The Interpretation of Dreams*. New York: Avon.
- Grosz, E. (1990). *Jacques Lacan: A Feminist Introduction*. New York: Routledge.
- Kingham, M. ve Gordon, H. (2004). Aspects of Morbid Jealousy. *Advances in Psychiatric Treatment*, 10(1), ss. 207-215.
- Marty, F. (2017). Ergenlikte Anne ve Baba Katiliği Üstüne. *Psikanaliz Yazıları: Bireysel ve Toplumsal Travmalar II* (ss. 151-166). İstanbul: Bağlam.
- Pines, A. M. (1998). *Romantic Jealousy: Causes, Symptoms, Cures*. New York: Routledge.
- Sandler, J. ve Perlow, M. (1988). Internalization and Externalization. J. Sandler (Ed.), *Projection, Identification, Projective Identification* (ss. 1-12). London: Taylor & Francis Group.
- Shakespeare, W. (1993). *Othello*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sophokles. (1992). *Kral Oidipus*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Spiro, M. E. (1983). *Oedipus in Trobriands*. Chicago: Chicago University Press.
- Şahin, S. ve Karahan, T. (2021). Suat Derviş külliyyatına katkı: Ne Bir Ses Ne Bir Nefes. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), ss. 647-660.
- Todd, J. ve Dewhurst, K. (1955). The Othello Syndrome: A Study in the Psychopathology of Sexual Jealousy. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 122(4), ss. 367-374.
- Tunçtan, B. (2018). *Suat Derviş'in Hayatı, Edebi Kişiliği ve Romanlarında Gotik Özellikler (Korku Edebiyatı)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bitlis Eren Üniversitesi, Bitlis.
- Wreen, M. J. (1989). Jealousy. *Noûs*, 23(5), ss. 635-652.